

Varaždin

TRAGOVİ NAJSTARIJEG NASELJAVANJA NA PODRUČJU IVANCA I OKOLICE

UVOD

Jedan od uvjeta, koji utječe na naseljenost određene regije, svakako su i geomorfološke osobitosti područja. Upravo su karakteristike reljefa oduvijek, od same pojave čovjeka, određivale hoće li veća ili manja ljudska zajednica naseliti neki prirodni prostor, hoće li njeno zadržavanje biti samo kratkotrajno ili će, ne našavši uvjete za život i boravak, tek proći nekim područjem. Ta veza, odnosno ovisnost čovjeka o prirodnom okolišu, svakako postoji i danas, no ona je u prapovijesti bila osobito izražena. Štoviše, analizirajući gustoću određenih arheoloških nalaza te tipove naselja, možemo uočiti da su se u određenim razdobljima prapovijesti i najranije povijesti preferirali upravo određeni, specifični položaji. Njihov je odabir ovisio o načinu života (nomadski ili sjedilački), o načinu privređivanja, odnosno ekonomskoj bazi zajednice (lov, stočarstvo, zemljoradnja itd.), o mirnim ili ratnim vremenima. Istu povezanost, štoviše ovisnost čovjeka o prirodnoj sredini, možemo od najstarijih vremena pratiti i na ivanečkom području, koristeći rezultate dosadašnjih arheoloških i topografskih istraživanja.

GEOMORFOLOŠKE OSOBITOSTI KRAJA

U povezanom sklopu prirodnih elemenata ivanečke regije ističu se dvije dominantne morfološke cjeline: Lepoglavsko-ivanečko te Margečansko-završko polje (Sl. 1). Oba polja tvori niska i mjestimično močvarna dolina rijeke Bednje s njezinim pritocima. Potoci Kamenica i

Sl. 1 - Lepoglavsko-ivanečko polje (foto: M. Šimek)

Vukovec zapadno od Ivanca, Bistrica i željeznica s juga te Voća sa sjeverne strane svakako predstavljaju dodatno bogatstvo sveukupne hidrografske mreže. Ivanečko polje, izduženo u pravcu zapad-istok (od Lepoglave do utoka željeznice u Bednju) dužine je oko 13 km, a najveća mu je širina, oko 3 km, južno od Druškovca (KOVAČIĆ, 1983, 121). Nakon svog toka od Lepoglave prema istoku, kroz ravnicu apsolutne visine između 206 i 215 m, Bednja kod Stažnjevca skreće prema jugu te ponovo prema istoku. Po izlasku iz relativno uske udoline između Ivančice na jugu i Lovrečanskog brda na sjeveru, rijeka ulazi u Margečansko-završko polje koje se na istoku zatvara kod Krušljevca. Oba polja, kako Ivanečko, tako i Margečansko, s juga zatvara masiv Ivančice, a u prapovijesno je doba svakako predstavljalo svojevrsnu prirodnu zaštitu nizinskih predjela. Ivanečko polje na svojoj sjevernoj strani postupno prelazi u prvu reljefnu stepenicu da bi se iza nje dizala viša brda u sklopu Ravne gore.

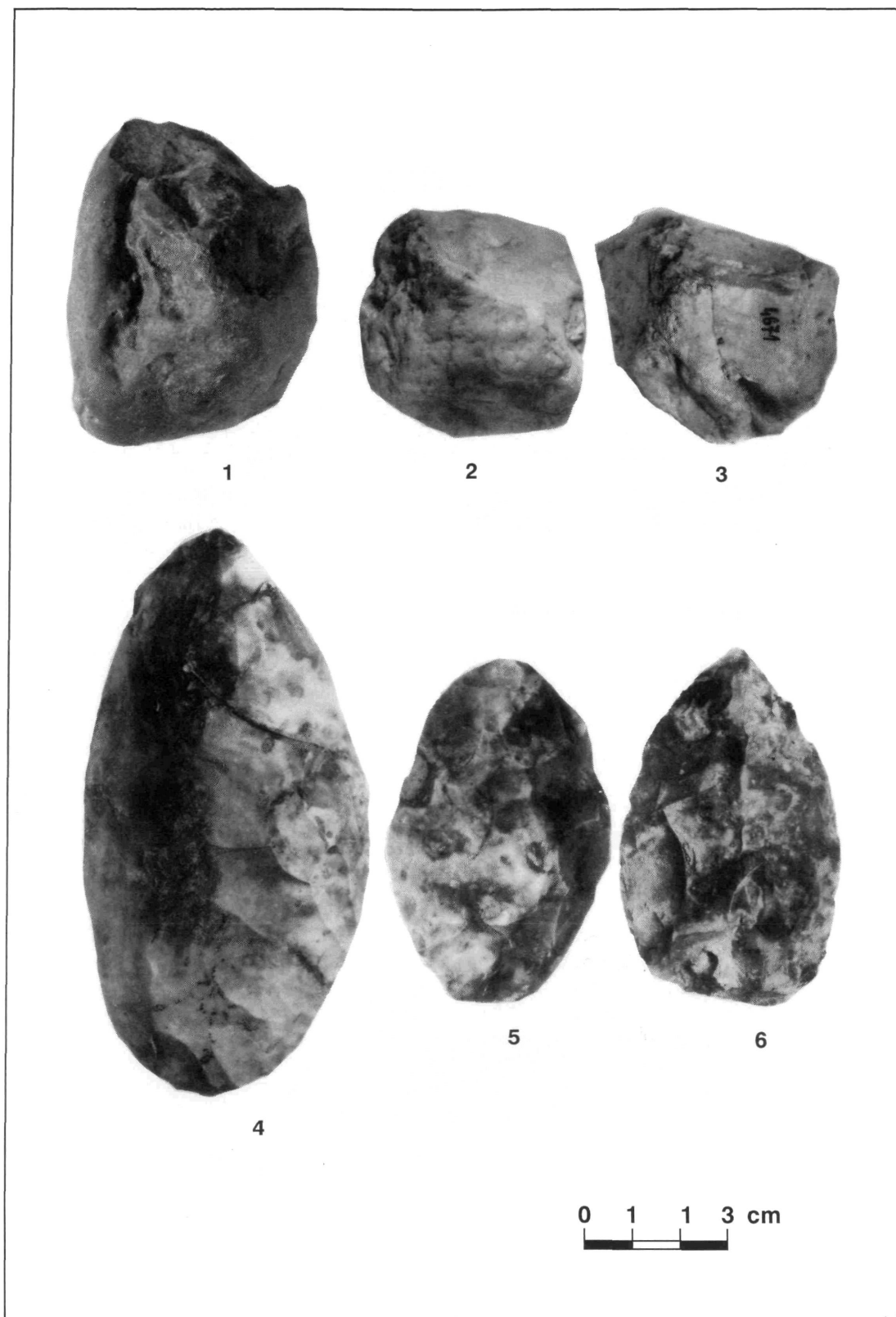
U prapovijesti i u ranim povijesnim razdobljima ovog područja za migracije ljudskih zajednica najvažnije su bile prirodne komunikacije. Tako su posebno značajne bile udoline koje su u smjeru sjever-jug presijecale Ivančicu pa su Belski dol i Suha željeznica zasigurno od najstarijih vremena korišteni kao putni pravci. Isto tako su i potočne doline Sutinske i Voće omogućavale migracije iz Ivanečkog polja dalje prema sjeveru. Posebno je važna bila dolina Bednje kao prirodna longitudinala zapad-istok. Dolina je u starijoj prošlosti svakako bila u jednom svom dijelu močvarna, dakle i neprohodna, pa trasu komunikacije treba tražiti na prvim blagim uzvišenjima uz rub Ivanečkog polja.

Spomenute raznolikosti reljefa, a time i biljnog i životinjskog svijeta, te bogata hidrografska mreža, svakako su pogodovali naseljavanju ovog kraja već od najstarijih vremena.

NAJSTARIJI ARHEOLOŠKI NALAZI

Najstariji dokazi o naseljavanju šireg ivanečkog područja potječu iz vododerina, usjeka šumskih puteva i s oranica Punikva, istočno od Ivanca. Rekognosciranja, pokusna sondiranja te tipološke analize kamenih artefakata od valutaka potvrđuju da je u blizini današnjeg sela u donjem paleolitu postojalo naselje, odnosno stanica na otvorenom. Grubi kameni artefakti tipa udarnog oruđa najjednostavnije obrađeni, mnogi samo odlomljeni, tipični su za stariji paleolitik (VUKOVIĆ, 1967.). Iako zbog specifičnog položaja naseobine te izloženosti raznim prirodnim utjecajima nisu sačuvani podaci o stratigafskim odnosima, ipak je moguće približno odrediti kronološku pripadnost ovih jednostavnih izrađevina (T. I, 1-3). One dokazuju da su se u potrazi za lovnim životinjama ljudske zajednice kretale ovim područjima prije gotovo 500.000 godina. Na istom lokalitetu sakupljeni su i kameni klinovi i šiljci ašelenskih karakteristika (T. I, 4-6). Oni, iako još uvijek masivni, pokazuju ljepšu, obostranu obradu, ali i veću funkcionalnost (VUKOVIĆ, 1963.). Ovo pak svjedoči o određenom evolucijskom razvoju i napretku čovjekovu, većoj spretnosti njegovih ruku, iskustvenim i misaonim procesima, biološkim i kulturnim prilagodbama.

Na sličnim, povišenim položajima nalaze se i drugi paleolitski lokaliteti šireg područja: poznata špilja Vindija smještena je na Križnjakovu vrhu na 275 m n.v. (ŠIMEK, 1992., 172.-173.; ista, 1994), Velika pećina kod Goranca na brdu Plat na 428 m n.v. (ŠIMEK, 1993.; 115.-116.; ista, 1995., 27.-29.). No, za ivanečku regiju od osobitog je značaja paleolitsko nalazište otkriveno tridesetih godina na obroncima Ivančice južno od Vuglovca. Tada je u Severovom kamenolomu radovima uništena manja špilja u kojoj su oko ognjišta nađeni koštani šiljci mlađeg paleolitika (MALEZ, 1983., 129.-130.). Artefakti na žalost nisu sačuvani, no već i podaci o nalazu upotpunjuju sliku o životu tijekom starijeg kamenog doba. U novije vrijeme otkriveno je još jedno paleolitsko naselje u ivanečkom kraju. Terenskim istraživanjem provedenim 1991. g. dobiveni su podaci te prikupljeni arheološki materijal koji ukazuju da se i na položaju Kameni vrh (Bedenjek, Kameni breg) iznad doline Bednje južno od Stažnjevca nalazilo još jedno naselje na otvorenom (Sl. 2). Na izuzetno pogodnoj poziciji, s koje se i nekada mogla kontrolirati dolina Bednje, prikupljeno je više od 30 kamenih artefakata, odbitaka i kamenih jezgri (ŠIMEK, 1992., a, 29.). Izuzetno velik broj površinskih naslaza te njihov raspon od sirovine, odbitaka do artefakata upućuje na zaključak da se na ovoj terasi iznad močvarne doline rijeke odvijala vrlo živa proizvodnja kamenog oruđa i oružja, i to iz sirovine koja je sigurno eksploatirana u

T. I - 1-6: Punikve, sve kamen

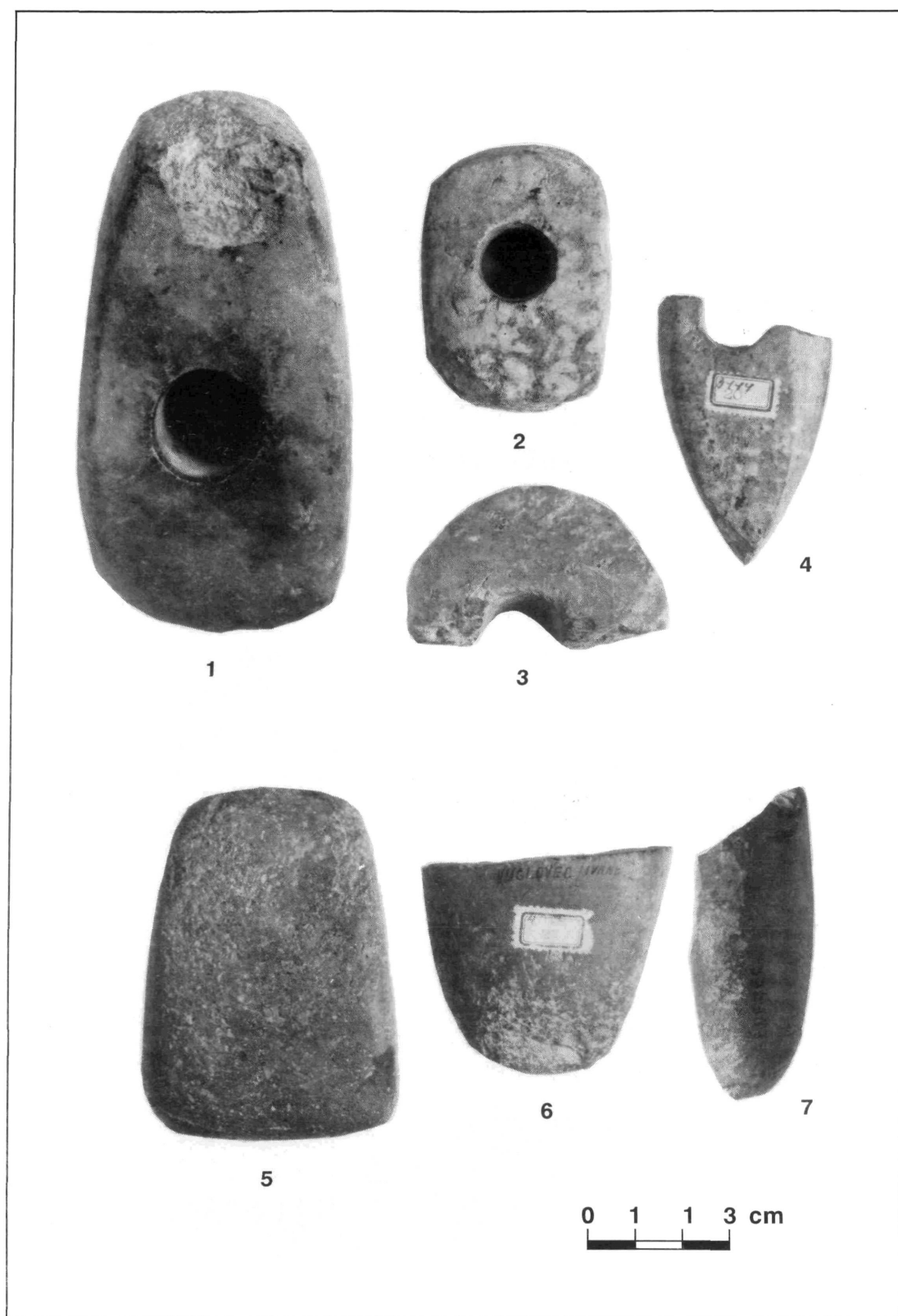
Sl. 2 - Dolina Bednje kod Stažnjevca i paleolitski lokalitet Kameni vrh (foto: M. Šimek)

neposrednoj blizini. Pripadnost nalaza s Kamenog brega srednjem paleolitu pokazuje da se se i zajednice paleolitskih lovaca, mlađe od onih iz Punikva, zadržavale u ovim prostorima, prije svega zbog povoljnih prirodnih uvjeta.

KAMENO ORUŽJE I ORUĐE

Neolitik za sada nije dokumentiran ni jednim arheološkim nalazištem, što je uostalom slučaj i na širem varaždinskom području sve do koprivničke Podravine. Doduše, neke od kamenih sjekira koje potječu s ivanečkog područja, a ima ih popriličan broj, mogle bi pripadati neolitu. No, s obzirom da uz ove, uglavnom slučajne, nalaze nisu registrirani drugi, za neolitik tipični objekti (npr. keramika), vjerojatnije je da sjekire pripadaju eneolitu, odnosno bakrenom dobu. Začuduje činjenica da sadašnje stanje istraživanja arheološke podloge ne omogućava lociranje naselja mlađeg kamenog doba. No, ova je pojava evidentna ne samo u ivanečkom kraju već i na širem području ovog dijela sjeverozapadne Hrvatske. Kako se ipak, zbog povoljnih geomorfoloških, klimatskih i drugih prirodnih uvjeta, mora pretpostaviti naseljenost ovog područja i prije 5 ili 6 tisuća godina, to će se za sada nedostatni podaci o neolitu morati upotpuniti intenzivnijim terenskim istraživanjima.

U zbirci kamenih sjekira i batova iz Ivanca i okolice nalaze se primjerci različitih tipova i dimenzija, izrađeni iz različitih vrsta kamena (T. II, 1-7). Sve su slučajni nalazi. Posebno su zanimljivi uvjeti nalaza nekih primjeraka, koji su otkriveni zapravo u sekundarnoj upotrebi: jedna prapovijesna kamena sjekira služila je pedesetih godina u nekoj staji u Jerovcu za vezanje stoke, a neki su primjerci, više tisuća godina nakon što su izgubljeni ili odbačeni, ponovo pronađeni i pospremljeni na najže starih zagorskih hiža. Da li pod krovom, ili pak zakopane ispod praga kuće, kamene su sjekire trebale štititi kuću od udara groma. Naime, još ne tako davno, u ovim krajevima je živjela legenda o "strelnom kamenu" koji s munjom pada na zemlju, a sretnik koji ga nađe u polju ili šumi može njime zaštititi stoku ili kuću od prirodne nepogode (ŠANTALAB, 1996.). Ovo zanimljivo vjerovanje zapravo pokazuje da su ljudi relativno često

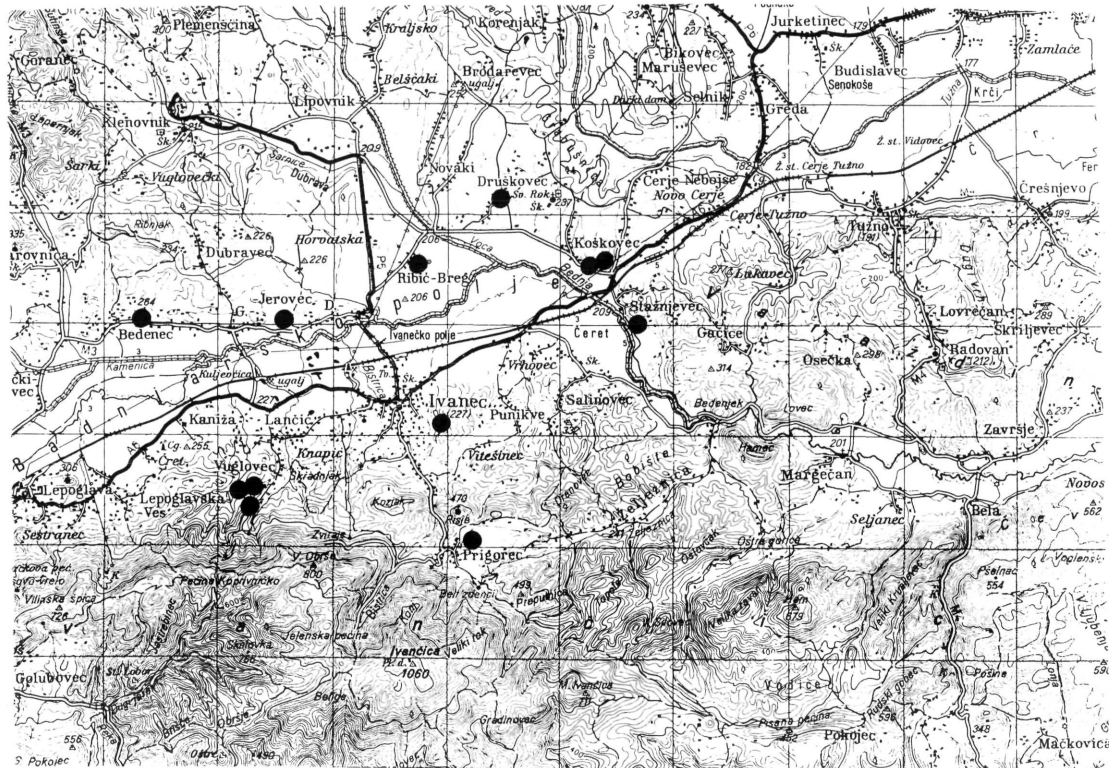
T. II - 1: Ribić-breg; 2, 4, 6: Vuglovec; 3: Druškovec; 5: Stažnjevec; 7: Bedencec; sve kamen

nalazili markantne prapovijesne nalaze - kamene sjekire - te ne mogavši proniknuti u njihovo porijeklo i namjenu, povezivali su ih s tajanstvenim prirodnim silama.

Među sjekirama i batovima, slučajnim nalazima sa šireg područja Ivanca, u većem su broju zastupljeni primjerci s rupom na nasad drške. Sjekire manjih dimenzija, kao npr. ona iz Vuglovca (T. II, 2) te primjerak iz Druškovca (T. II, 3) kojima se rupa za nasad drške nalazi otprilike u sredini, mogle su imati funkciju alatke za obradu zemlje, kao što je to pretpostavljeno i za druge slične primjerke sa šireg područja Hrvatskog zagorja (BALEN-LETUNIĆ, 1981., 8.-9.). Masivna alatka čekičastog tipa, slučajni nalaz s Ribić-brega (T. II, 1) ima znatno oštećenu oštricu, ali i tjeme. Ova oštećenja nastala su zbog vjerojatno dugotrajne upotrebe alatke koja je imala funkciju motike. Sudeći prema većim dimenzijama, ovaj primjerak mogao bi pripadati eneolitiku, no s obzirom na uvjet nalaza, kronološka pripadnost ostaje samo pretpostavka. Slična oštećenja tjemena uočljiva su i na fragmentarno sačuvanom primjerku, također iz Vuglovca (T. II, 6), pa se pretpostavlja da je ovaj dio alatke imao funkciju čekića, bez obzira što se oblik cijele alatke ne može sa sigurnošću odrediti. Moguće je da se u ovom slučaju radi o batu, a ne o sjekiri. Fragment je nađen 1950. god. na oranici Imbre Severa iz Vuglovca.

Iz Prigorca potječe oštećena sjekira s probušenom rupom za nasad drške i dvije nasuprotne, fino obrađene oštrice. Nađena je prilikom izgradnje osnovne škole. Ovaj primjerak vjerojatno predstavlja sjekiru-oružje, odnosno bojnu sjekiru, na što upućuju upravo pomno obrađene oštrice. Doduše, nalaz iz Prigorca ima rupu smještenu gotovo centralno, dok je karakteristika bojnih sjekira rupa probušena u gornjem dijelu (BALEN-LETUNIĆ, 1981., 9.), no dvije oštrice, što je specifičnost ovog primjerka, ukazuju upravo na ovakvu funkciju. Treći nalaz s područja Vuglovca (T. II, 4) potječe također s oranice nekadašnjeg vlasnika Imbre Severa. Taj fragmentarno sačuvani primjerak, prelomljen preko rupe za nasad drške, ima oštre bridove, pomno obrađenu oštricu i dobro je poliran pa bi s obzirom na ove karakteristike predstavljao sjekiru-oružje.

Osim kamenog oružja i oruđa s rupom za nasad drške, raspolažemo i s primjercima batova. Bat iz Stažnjevca (T. II, 5) trapeznog oblika, četvrtastog presjeka i s oštećenjima na tjemenu

Sl. 3 - Nalazi kamenih sjekira na ivanečkom području

dijelu, vjerojatno je imao funkciju čekića. Kako predstavlja slučajni nalaz, kronološki ga se ne može odrediti, a isti je slučaj i s manjim, fragmentarno sačuvanim batom iz Bedenca (T. II, 7).

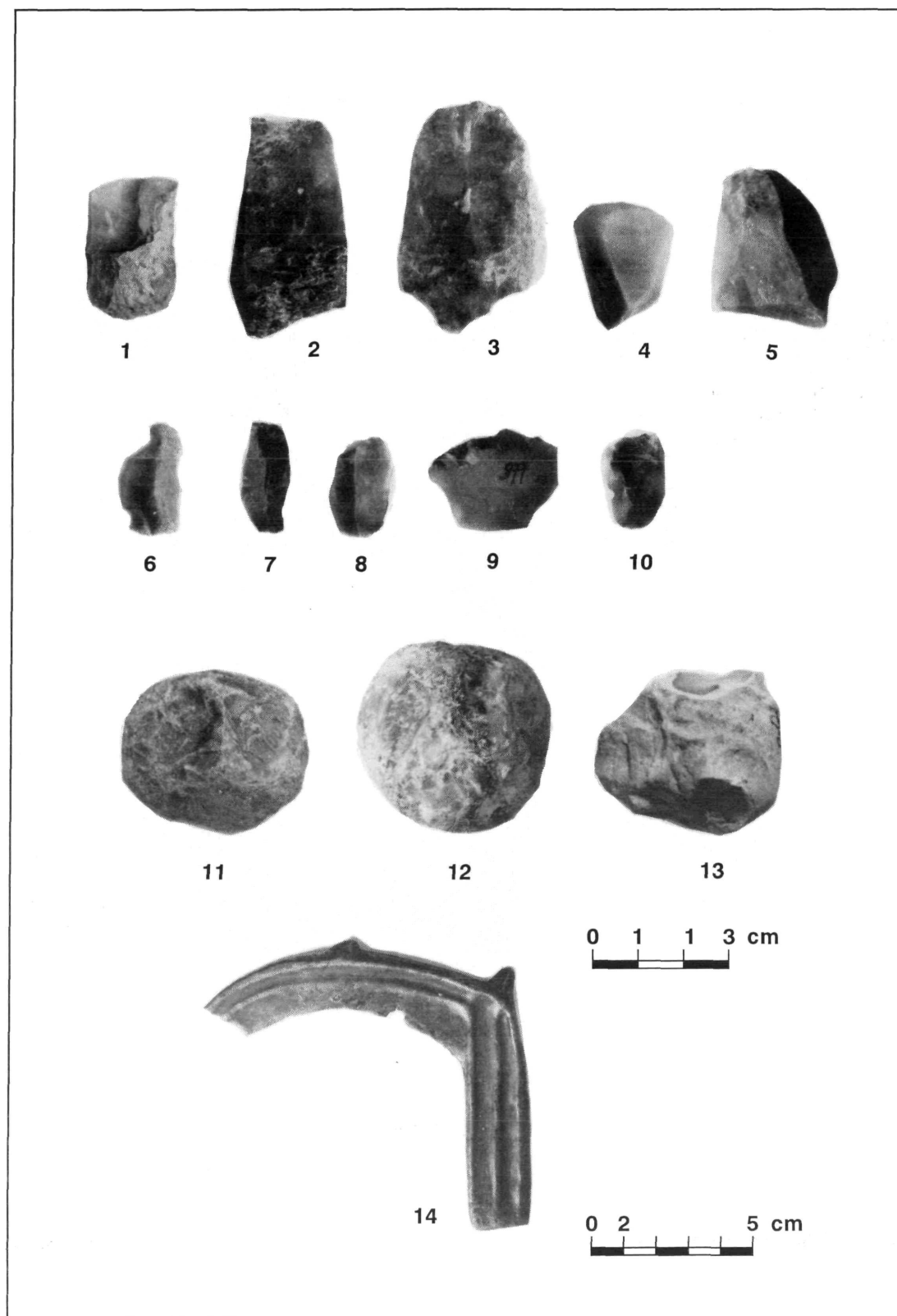
Iako se uz spomenute sjekire ne mogu vezati nikakvi drugi nalazi, ipak nam njihov broj, a pogotovo čak tri primjerka s područja Vuglovca, ukazuju na naseljenost ovog kraja u vrijeme mlađeg kamenog, odnosno bakrenog doba (Sl. 3).

NASEOBINE ENEOLITIKA

Eneolitik, kao razdoblje kroz koje se nastavlja tradicija sjedilačkog načina života, a s tim u vezi i tradicija poljodjelstva i stočarstva, preferira sukladno načinu života specifične položaje za osnivanje naselja. To su sada blage uzvisine u blizini vodotoka, često iznad vlažnih i močvarnih nizina, a u nekim slučajevima, što je evidentno i na ovom području, na ležištima kvalitetne gline (npr. lokalitet Krč u Cerju Tužnom i Draguševcu u Cerju Nebojse). Na Krču, Draguševcu i brežuljku Goranci (selo Tužno) otkrivena i istraživana su naselja lasinjske kulture (VUKOVIĆ, 1954; TOMIČIĆ, 1969; ŠIMEK, 1977.). Poluzemunice s krovom na dvije vode, duge čak i više od 20 metara, predstavljaju, čini se, specifikum lasinjske kulture na ovom području. Takve su nastambe otkrivene i na Krču, i na obližnjem Draguševcu. Objekti, kao što su jame, ognjišta i zemunice, ali i pripadajući pokretni nalazi: polirano kameno oruđe i oružje, kamena strugala, grebala i nožići izrađeni tehnikom okresivanja, kamene jezgre (T. III, 1-13) te širok dijapazon keramičkog posuđa pružaju prilično jasnu sliku dobro organiziranih naselja s kraja 4. i iz 3. tisućljeća pr. Kr. Očigledno se radi o zajednicama koje su unutar svojeg naselja imale organiziranu produkciju kako keramičnih tako i kamenih proizvoda, što potvrđuju i nalazi kao što je npr. kameni nakovanj na kojem su se od jezgre okresivale lamele za izradu kamenih artefakata, ili velike količine materijala preostalog tokom obrade kamenih nožića, struga i dr. Keramično posuđe, izrađeno od gline koje se i danas eksploatira, raznolike je fature, kvalitete izrade i dekoracije. U upotrebi su bili visoki bikonični lonci, šalice raznih veličina, zdjele, posude u obliku vedrice, poklopci, žlice, minijature bočice (Sl. 4.).

Sl. 4 - Keramičko posuđe lasinjske kulture (foto: D. Putar)

T. III - 1 - 13: Draguševca, vse kamen; 14: Vuglovec, bronca

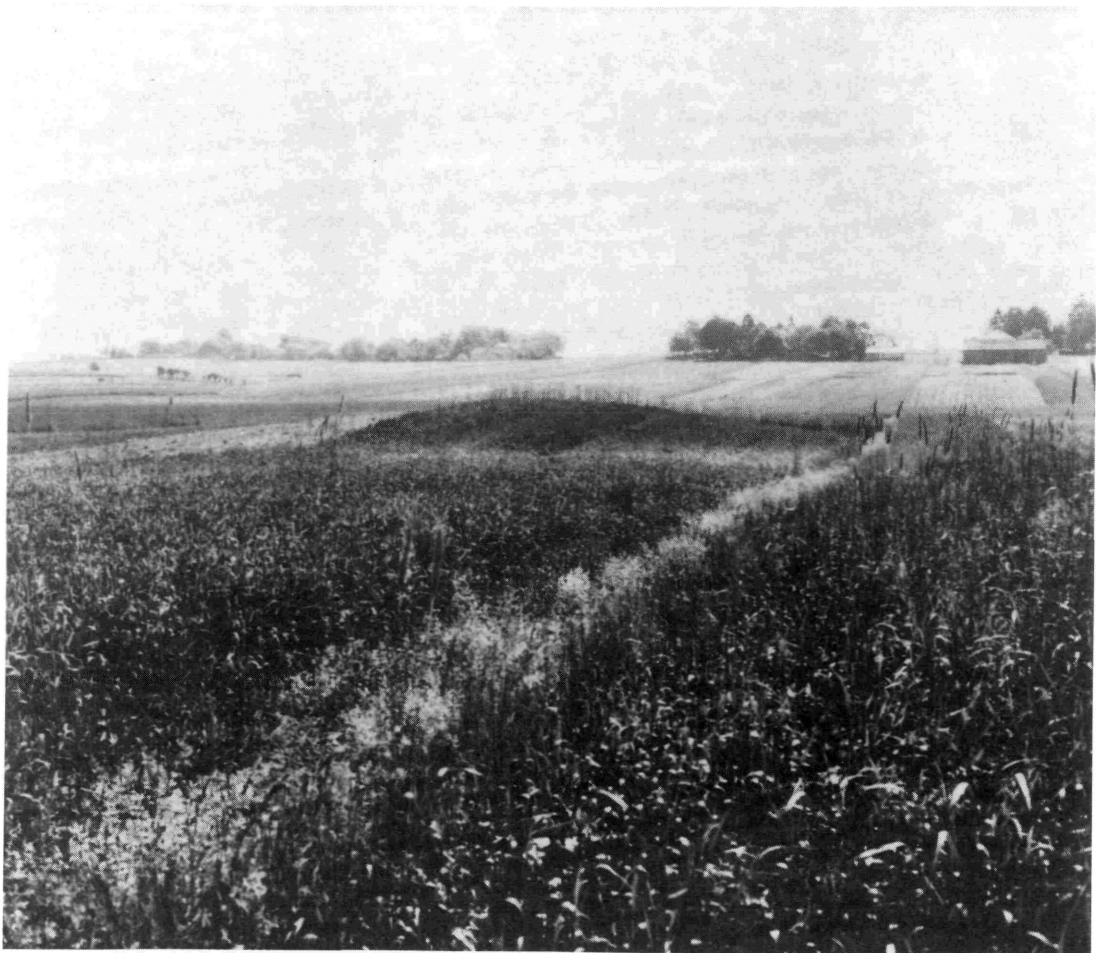
Dok su spomenuta tri naselja arheološki dokazana, ono za koje se pretpostavlja da se nalazilo u neposrednoj blizini današnje kapelice Sv. Roka u Koškovcu, za sada nije točno locirano. No, pretpostavljamo da promjene vidljive u vegetaciji, dokumentirane aerofotografijom, upućuje na položaj naselja. Ubikacijom naselja i njegovom arheološkom potvrdom bila bi uspostavljena veza s nalazom iz 1902. god., kada je u blizini kapele Sv. Roka, na zemljištu Martinjak Ivana, kod oranja nađeno dvadesetak kamenih sjekira (KLEMENC-SARIA, 1936., 12.-13.). Nalazi se čuvaju u Arheološkom muzeju Zagreb¹.

PODACI ZA BRONČANO I ŽELJEZNO DOBA

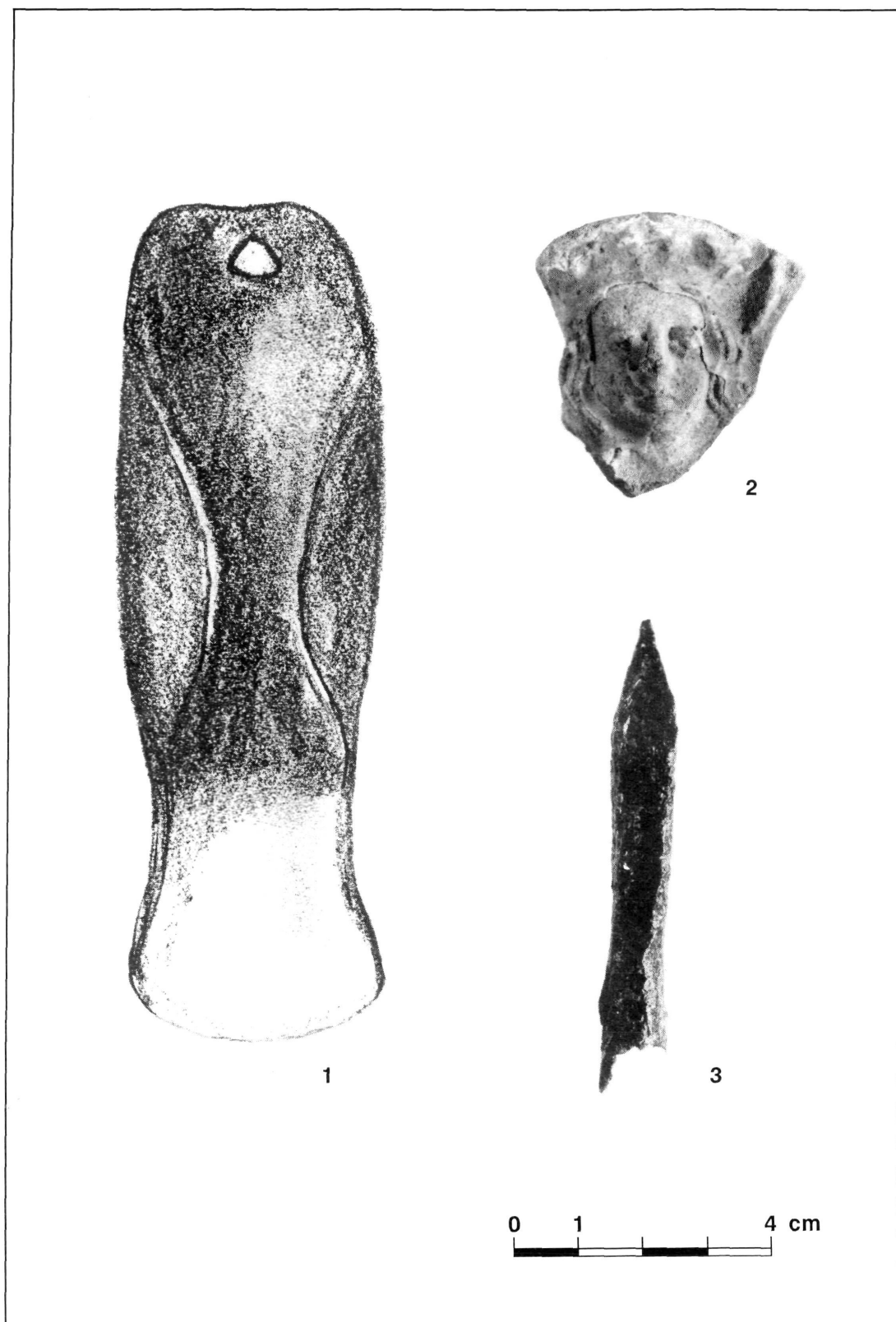
Nedostatak nalaza iz brončanog i željeznog doba nikako ne može značiti da su nakon relativno guste naseljenosti tokom eneolitika ovi krajevi odjednom opustjeli, da je život zamro. Ovaj podatak ukazivat će na nešto drugo - na nedovoljnu istraženost.

Od malobrojnih metalnih nalaza s ivanečkog područja svakako treba spomenuti vrlo lijepo očuvani primjerak brončanog srpa iz okolice Vuglovca (T. III, 14).

Kako se radi o slučajnom nalazu, kronološka determinacija nalaza moguća je isključivo na osnovi tipološke analize. Kvalitetno lijevani srp ima dršku u obliku jezička, raščlanjenu plastičnim rebrima. Drška i sječivo su jasno odvojeni, što bi ukazivalo da ovaj primjerak pripada starijim tipovima, uobičajenim u inventaru kulture polja sa žarama Br D - Ha A1 vremena (VINSKI-GASPARINI, 1983, 656), odnosno 13.-12. st. pr. Kr. Nalaz se na žalost ne može povezati s eventualnom nasebinom kasnog brončanog doba, iako postoje određene indicije da

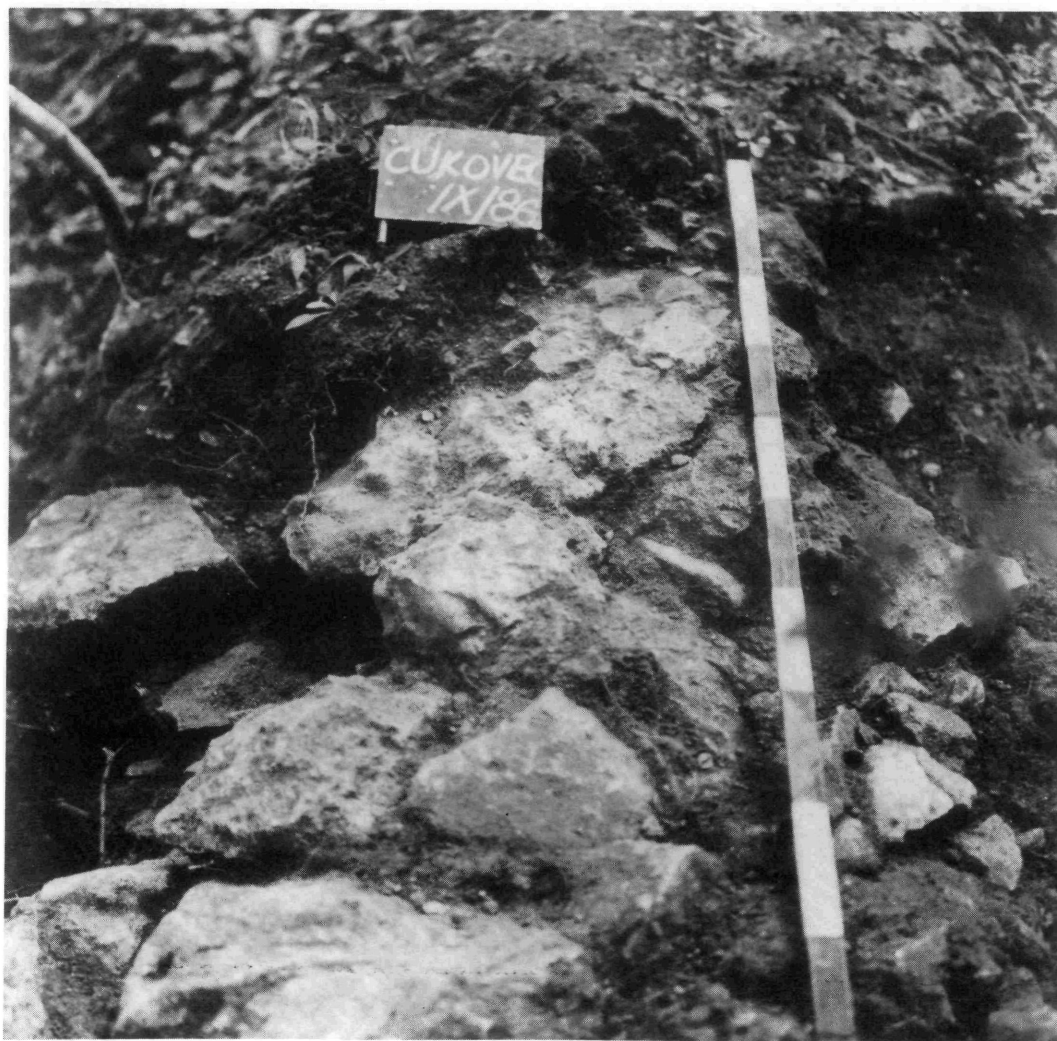
Sl. 5 - Tumul kod Cerja Novog (foto: D. Putar)

T. IV - 1: Prekrižje (Ivančica), bronca; 2: Pusta Bela, keramika; 3: Pusta Bela, željezo

bi se njeni tragovi mogli naći negdje u blizini Vuglovca. Toponim žarišće, a radi se o položaju između Vuglovca i Kaniže, posredno ukazuje i na brončanodobno naselje; naime u spomenutom toponimu skriva se trag paljevinske nekropole. Žarišće (od: žar, žariti) upućuje na paljevinu kao trag grobova i ritus inkremacije uobičajen u kasno brončano doba, a nekropola svakako pretpostavlja u određenom radijusu i naselje. Još jedan arheološki objekt, evidentiran je najnovije vrijeme, a radi se o brončanoj sjekiri sa zaliscima, baca dodatno svjetlo na ranu fazu kulture polja sa žarama. Dobro očuvani primjerak, slučajni nalaz², sa područja Prekrižja, potječe najvjerojatnije iz neke ostave (T. IV, 1.). Sjekire sa zaliscima na sredini te s izrezom na vratu pripadaju općenito Br D i Ha A vremenu, a inventar su ostava II. i III. horizonta (VINSKI-GASPARINI, 1983., 656, 661). Primjerak s Ivančice ima na vratu rupu umjesto izreza.

Za razliku od kasnog brončanog doba, kada su uobičajeni ravni paljevinski grobovi, tokom starijeg željeznog doba, od 8. st. pr. Kr. prakticira se pokapanje pod grobnim guncima - tumulima. Na ivanečkom području registrirana su dva ovakva, vjerojatno prapovijesna objekta, oba još relativno dobro uočljiva, no oba neistražena. Jedan tumul nalazi se na području Cerja Novog (Sl. 5), dok se drugi grobni humak nalazi duboko u dolini željeznice, dakle na jednom od prastarih prirodnih pravaca. Ukoliko bi arheološka istraživanja dokazala njihovu pripadnost starijem željeznom dobu, bio bi potvrđen kontinuitet u naseljavanju ovog područja kroz kasno brončano do u starije željezno doba.

Sl. 6 - Očišćeni dio zida na Cukovcu (foto: M. Šimek)

ANTIKA I SREDNJI VIJEK

Slika naseljenosti i događanja u prvim stoljećima poslije Krista, odnosno u vrijeme antike, na žalost je vrlo manjkava. Jedini podaci o tragovima života iz antičkog perioda odnose se na slučajni nalaz novčića u dolini Ivanečke željeznice (KLEMENC-SARIA, 1936., 85.) te na pretpostavljenu trasu antičke ceste zapadno od Cerja Nebojse, u blizini Stažnjevca i Margečana te dalje kroz Belski dol. Pretpostavlja se da se druga prometnica u smjeru istok-zapad pružala sjevernim obroncima Ivančice, dakle poviše močvarnog Ivanečkog polja (KLEMENC-SARIA, 1936., karta).

Iako bi ovim završio pregled najstarije naseljenosti ivanečkog kraja, ipak bi trebalo spomenuti još neke lokalitete, koji doduše ne pripadaju najstarijim, arheološkim razdobljima, već onim kasnijim, ali će u istraživanjima tih spomenika arheološka metoda biti neizbježna.

To je prije svega Pusta Bela, utvrda i sjedište ivanovaca već od početka 13. st., fortifikacija smještena na izuzetnom položaju. Nalazi se na 430 m aps. vis., odakle se kontrolirao prolaz kroz Belski dol. Kod budućih istraživanja ovog srednjovjekovnog objekta pozornost svakako treba usmjeriti i na pokretne nalaze koji će upotpuniti sliku života na ovoj lokaciji. Dosadašnji, isključivo slučajni nalazi, željezni vrh strelice, fragment lijepog pećnjaka i ulomak keramičnog lonca pripadaju vjerojatno 14.-15. st. (T. IV, 2, 3).

Na ovom području postoji još jedan, po veličini i smještaju izuzetan objekt. Otprilike 130 m iznad doline Bednje kod Margečana, na strmom brdu Cukovec (Gradišće) nalaze se ostaci složenije fortifikacije. Ostaci četvrtaste kule na ulazu u kompleks, ostaci zidova u dužini od cca 140 m, jarak s unutrašnje strane obodnog zida te jedan poprečni jarak - to su elementi arhitekture koji se za sada mogu definirati. Manje istraživanje koje je provedeno na Cukovcu 1986. god. pokazalo je da se ne radi o gradnji u tehnici suhozida, kako se to ranije pretpostavljalo (ĐURIĆ-FELETAR, 1971, 148), već da je prilikom izgradnje kamenim materijalom obilato korišteno vezivo (Sl. 6). Osim ovog novog podatka o načinu gradnje, tom je prilikom u podnožju objekta otkrivena i vapnara. Možda se u njoj peklo vapno za izgradnju fortifikacije na vrhu brda. Izvrstan položaj ovog objekta (Sl. 7), mogućnost kontrole prolaza dolinom s istaknutog položaja

Dolina Bednje ispod Cukovca (foto: M. Šimek)

Kameni spomenik ("Oltar") zapadno od Kaniže (foto: B. Šimek)

zvanog Vražji stolček te još uvijek živa legenda o "belim fratrima", elementi su koji za sada doprinose tek tajnovitosti ovog objekta. Veće arheološko istraživanje, povezano s arhivskim, moglo bi dati podatke za dataciju ovog izuzetno zanimljivog, ali čak i istraživačima ivanečkog kraja slabo poznatog lokaliteta. Radi li se o kasnoantičkom, ranosrednjovjekovnom ili čak lokalitetu razvijenog srednjeg vijeka? Neki istraživači pretpostavljaju njegovu povezanost s templarima (DOBRONIĆ, 1984., 22, 102), no dokaze za ovu tvrdnju trebali bi pružiti i arheološki nalazi.

Na kraju spomenimo i jedan zanimljiv kameni spomenik, za sada nedatiran. Spomenik, u narodu poznat kao "oltar" nalazi se u šumi Turjač na obroncima Ivančice, zapadno od Kaniže (Sl. 8). I danas je živa legenda o crkvi koja se ovdje nalazila, ali su je anđeli zbog zlih ljudi preselili na neko drugo mjesto, a ostao je samo oltar.

U svakom slučaju radi se o spomeniku starije prošlosti koji bi arheološkim istraživanjem okolnog područja trebalo determinirati i datirati.

ZAKLJUČAK

Prirodne osobitosti ivanečkog kraja pružale su od najstarijih vremena povoljne preduvjete za boravak i naseljavanje ljudskih zajednica. Reljefne cjeline Lepoglavsko-ivanečkog i Margečansko-završkog polja, nadalje prvih obronaka Ivančice, ali i prirodni prolazi i pravci, svakako su uvjetovali kako migracije paleolitskih lovaca u potrazi za plijenom, tako i dugotrajnije zadržavanje na ovim područjima kasnijih, zemljoradničkih zajednica.

Prvi materijalni dokazi o boravku ljudi u ovom kraju stari su oko 500.000 godina, a život i naseljavanje pratimo uz pomoć arheoloških nalaza sve do novog vijeka. Za rekonstrukciju života u pojedinim razdobljima podjednako su važni kako pokretni arheološki nalazi, tako i podaci koje nam pružaju određeni lokaliteti. Od posebnog je značaja istraživanje i evidentiranje toponima, jer se u jezičnom obliku često krije trag arheološki zanimljivog mjesta.

Kao osobito važne arheološke dokaze svakako treba istaknuti kamene artefakte iz Punikva. Zbirka kamenih sjekira i batova, iako se radi o slučajnim nalazima, svakako upotpunjuje sliku

naseljenosti i ljudskih aktivnosti u ovim krajevima. Kameno oružje i oruđe ne može se sa sigurnošću datirati, ali će najvjerojatnije pripadati eneolitiku. Za poznavanje načina života u ovom periodu od posebnog su značenja istraživana naselja Krč, Draguševac i Goranci.

Iako slučajni nalazi, bronzani srp iz Vuglovca i sjekira nađena na padinama Ivančice, ipak ukazuju na život i u vrijeme kulture polja sa žarama.

Život i događanja u antici na ovom području tek će se morati istražiti.

Naseljenost u srednjem vijeku dokumentirana je prije svega arhivskim podacima, no neke markantne lokalitete, kao npr. Pustu Belu i Cukovec kod Margečana, arheološka istraživanja ne bi trebala mimoći. Tek bi arheološki nalazi, kao nužna dopuna pisanim podacima, pomogli u stvaranju potpune slike o ovakvim objektima. Neka razdoblja prapovijesti i ranije povijesti, kao npr. neolitik, mlađe željezno doba ili antika, relativno su loše dokumentirana arheološkim objektima. To međutim ne znači da je u tim razdobljima život ovdje zamro, već će ovakvo stanje ukazivati na slabiju istraženost.

BILJEŠKE

1. Zahvaljujem ravnatelju Arheološkog muzeja u Zagrebu g. A. Rendić-Miočeviću i kolegici D. Balen-Letunić što su mi omogućili uvid u dokumentaciju Prapovijesne zbirke.
2. Sjekira se nalazi u privatnom vlasništvu Štefanko Čire iz Prigorca kojemu se zahvaljujem na podacima o nalazu.

LITERATURA

1. BALEN-LETUNIĆ, D., 1981. - Kameno oružje i oruđe s područja Hrvatskog zagorja - Zbirka Pečornik, Godišnjak Gradskog muzeja 6, Varaždin, 5-16.
2. DOBRONIĆ, L., 1984. - Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrvatskoj, Rad JAZU knj. 406, Zagreb.
3. ĐURIĆ, T.-FELETAR, D., 1971. - Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske, Čakovec.
4. KLEMENC, J.-SARIA, B., 1936. - Archaeologische Karte von Jugoslawien, Blatt Ptuj, Zagreb-Beograd.
5. KOVAČIĆ, V., 1983. - Jedno mišljenje o "Varaždinsštini" kao geografskoj regiji sjeverozapadne Hrvatske, Varaždinski zbornik 1181-1981, Varaždin, 119-126.
6. MALEZ, M., 1983. - Razvoj kvartara, fosilnog čovjeka i njegovih materijalnih kultura na tlu sjeverozapadne Hrvatske, Varaždinski zbornik 1181-1981, Varaždin, 129-144.
7. ŠANTALAB, D., 1996. - Kamena strela, Muzejski vjesnik 18/19, Kumrovec, 25-28.
8. ŠIMEK, M., 1977. - Krč, Cerje Tužno, Ivanec-eneolitsko naselje, Arheološki pregled 19, Beograd, 29-31.
9. ŠIMEK, M., 1992. - špilje sjeverozapadne Hrvatske - arheološka nalazišta, Hrvatski kajkavski kolendar 93, Čakovec, 169-174.
10. ŠIMEK, M., 1992. a - Rezultati najnovijih rekognosciranja okolice Varaždina, Muzejski vjesnik 15, Kutina, 28-31.
11. ŠIMEK, M., 1993. - špilje sjeverozapadne Hrvatske - arheološka nalazišta (II), Hrvatski kajkavski kolendar 94, Čakovec, 114-120.
12. ŠIMEK, M., 1994. - Vindija se zaštićuje, Ivanečki kalendar 94, Ivanec, 94-98.
13. ŠIMEK, M., 1995. - Arheološka podloga Klenovnika i okolice, Klenovnik - 750 godina, Klenovnik, 27-34.
14. TOMIČIĆ, Ž., 1969. - Krč, Cerje Tužno, Ivanec - eneolitsko naselje lasinjske kulture, Arheološki pregled 11, Beograd, 33-35.
15. VINSKI-GASPARINI, K., 1983. - Ostave s područja kulture polja sa žarama, Praistorija jugoslavenskih zemalja, Bronzano doba, Sarajevo, 647-667.
16. VUKOVIĆ, S., 1954. - Ostaci neolitičkih naselja Draguševac i Krč, Peristil 1, Zagreb, 135-141.
17. VUKOVIĆ, S., 1963. - Paleolitska kamena industrija nalazišta Punikve kod Ivanca, Godišnjak Gradskog muzeja 2-3, Varaždin, 23-30.
18. VUKOVIĆ, S., 1967. - Donjopaleolitska oruđa od valuća tipa "pebble tool" na području sjevernog dijela Hrvatskog zagorja, Arheološki vestnik 18, Ljubljana, 9-25.